

<https://doi.org/10.25143/socr.19.2020.1.067-075>

***Abigeatus* – mājlopu zādzība jeb aizdzīšana – kā noziedzīgs nodarījums pret īpašumu romiešu tiesībās**

Dr. iur. Allars Apsītis

ORCID: 0000-0002-8363-6981

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

jf@rsu.lv

Dr. habil. iur. Osvalds Joksts

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

jf@rsu.lv

Kopsavilkums

Rakstā atspoguļoti atsevišķi rezultāti no autoru realizētās romiešu tiesību pirmavotu izpētes saistībā ar tajos atrodamo informāciju par noziedzīgiem nodarījumiem pret īpašumu, kas mūsdienā Latvijā kriminalizēti Krimināllikuma 175. pantā “Zādzība”, 176. pantā “Laupīšana” un 179. pantā “Piesavināšanās”. Apskatīta un analizēta tiesiskā reglamentācija attiecībā uz *abigeatus* – mājlopu zādzību jeb aizdzīšanu, kas tika uzskatīta par bīstamāku un smagāku nodarījumu nekā parasta zādzība (lat. *furtum*) un tāpēc bargāk sodīta. Aplūkoti arī minētā noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijas un sodīšanas politikas legālie kritēriji romiešu tiesībās. Saskaņā ar autoru informāciju Latvijas pētnieki šo tematiku visai maz apskatījuši, un pētījums varētu dot zināmu ieguldījumu nacionālās tiesību zinātnes attīstībā, īpaši jautājumā par romiešu tiesību principu ietekmi uz Latvijas Republikas normatīvajos aktos ietvertajiem mūsdienā tiesību institūtiem.

Atslēgvārdi: abigeatus, mājlopu aizdzīšana, mājlopu zādzība, romiešu tiesības.

Ievads

Pētījums tapis kā atsevišķs elements no autoru realizētās romiešu tiesību pirmavotu izpētes attiecībā uz tajos atrodamo informāciju par noziedzīgiem nodarījumiem pret īpašumu – svešas kustamas mantas nolaupīšanu un svešas mantas prettiesisku iegūšanu vai izšķērdēšanu, kas mūsdienā Latvijā kriminalizētas Krimināllikuma 175. pantā “Zādzība”, 176. pantā “Laupīšana”, 179. pantā “Piesavināšanās” [7].

Allars Apsītis, Osvalds Joksts. Abigeatus – mājlopu zādzība jeb aizdzīšana – kā noziedzīgs nodarījums pret īpašumu romiešu tiesībās

Tā kā autoru veiktā pētījuma rezultāti par romiešu zādzības (lat. *furtum*) koncepciju jau tikuši publicēti,¹ šoreiz lasītājiem tiek piedāvāta informācija par *abigeatus* (lat.) – mājlopu zādzību jeb aizdzīšanu, kas, ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma priekšmeta īpašo ekonomisko nozīmību seno romiešu tautsaimniecībā un noziedzīgā nodarījuma pastrādāšanai bieži lietoto paņēmieni paaugstināto sabiedrisko bīstamību (mūsdienu Latvijas apstākļos līdzīgu darbību gadījumā citu starpā varētu tikt piemērots Krimināllikuma 21. pants “Organizēta grupa” un 224. pants “Bandītisms” [7]), tika izdalīta kā atsevišķs antikā noziedzīgā nodarījuma paveids.

Saskaņā ar autoru rīcībā esošo informāciju Latvijas pētnieki minēto tematiku ir visai maz apskatījuši. Tādēļ pētījums varētu dot zināmu ieguldījumu nacionālās tiesību zinātnes attīstībā – arī jautājumā par romiešu juridisko principu ietekmi uz moderno, īpaši Latvijas Republikas tiesībās ietverto, tiesisko institūtu attīstību.

Pētījuma gaitā veikta tā sauktās Justiniāna kodifikācijas (pazīstama arī ar nosaukumu “*Corpus Iuris Civilis*”) daļās “*Codex Iustinianus*” (“Justiniāna kodekss”, 529. AD) [4], “*Digesta seu Pandectae*” (“Sakārtojums vai sakopojums”, 529. AD) [5] un “*Institutiones sive elementa*” (“Institūcijas jeb elementi”, 529. AD) [6] ietvertās informācijas izpēti un analīzi, izmantojot induktīvo, deduktīvo un salīdzinošo metodi.

Rezultāti

Abigeatus (lat.) – mājlopu zādzība jeb aizdzīšana² no staļļa³ vai ganībām [2, 338] (arī meža ganībām) un ganāmpulkiem⁴ tika uzskatīta par bīstamāku un smagāku pārkāpumu nekā vienkārša, parasta zādzība (lat. *furtum*)⁵ un attiecīgi smagāk sodīta.⁶

Savukārt noziedzīgā nodarījuma subjekts – mājlopu zaglis / aizdzinējs (lat. *abigeus*, arī *abactor*) [2, 338] – kvalificējas kā zināma veida pārkāpējs profesionālis. Saskaņā ar romiešu juristu viedokli pie mājlopu zagļiem / aizdzinējiem īsteni bija piederoši tikai tie, “kuri liellopus no ganībām vai ganāmpulkiem atšķir un kaut kādā noteiktā veidā nolaupta” (lat. *qui pecora ex pascuis vel ex armentis subtrahunt et quodammodo depraedantur*) “un lopu zagšanas / aizdzīšanas nodarbi gluži kā mākslu / arodu piekopi” (lat. *et abigendi studium quasi artem exercent*), “zirgus no ganāmpulkiem vai govīs / vērsus no bariem projām aizvedot” (lat. *equos de gregibus vel boves de armentis abducentes*; D 47.14.1.1.) [5, 838].

¹ Sk. Apsītis, A., Joksts, O. 2013. Noziedzīgs nodarījums zādzība (*furtum*) romiešu tiesību kontekstā. Administratīvā un Kriminālā Justīcija. 1(62), 7–14.

² *Abigere* (lat.) – aizdzīt, aizvest prom. (Autori izsaka pieņēmumu, ka šeit varētu būt meklējami pirmsākumi mūsdienu profesionāļu žargonā sastopamajai verbālajai konstrukcijai “automašīnas-transportlīdzekļa aizdzīšana”. Virspusēji raugoties, tas, protams, uzskatāms par pārāk tiešu tulkojumu –pārcēlumu no krievu valodas, tomēr minētā apzīmējuma izcelsme būtu dziļākas izpētes vērtā.)

³ Sk. D 47.14.3.1.

⁴ Sk. D 47.14.1.1., D 47.14.3. pr., D 47.14.3.1.

⁵ Sk. D 47.14.1.1.

⁶ Sk. D 47.14.1. pr., D 47.14.1.3., D 47.14.3.1., D 47.14.2.

Allars Apsītis, Osvalds Joksts. Abigeatus – mājlopu zādzība jeb aizdzīšana – kā noziedzīgs nodarījums pret īpašumu romiešu tiesībās

Turklāt, lai sauktos par profesionālu mājlopu zagli, pietika tikai ar viena vienīga zirga vai liellopa aizvešanu – “zirgu, vērsi / govi pat vienu aizdzenot, mājlopu zādzības / aizdzīšanas noziegumu pastrādā” (lat. *equum bovem vel unum abigeatus crimen facere*).

Attiecībā uz romiešu ieskatā ekonomiski mazāk nozīmīgiem mājdzīvniekiem pastāvēja nedaudz pielaidīgāka attieksme. Viss bija atkarīgs no aizdzīto dzīvnieku skaita. Tā, ja kādi ļaundari aizdzina desmit (vai vairāk) aitas (lat. *decem oves*), to uzskatīja par ganāmpulku (lat. *gregem esse putaverunt*) un vaininiekus atzina par tādiem, kas ir mājlopu zādzību / aizdzīšanu pastrādājuši (lat. *abigeum faciunt*). Savukārt, ja aizdzīto aitu skaits izrādījās mazāks par desmit, vainīgie bija pastrādājuši parastu zādzību (lat. *furum*) un kā mājlopu aizdzinēji nekvalificējās. Cūku zagļiem šāds maģiskais skaitlis bija četri – “cūkas pat piecas vai četras aizdzītas (lat. *porcos etiam quinque vel quattuor abactos*)” (D 47.14.3. pr.) [5, 838].

Ja nācās saskarties ar recidīvistiem – tiem, “kuri ļoti bieži / atkārtoti [lopus] zog / aizdzen ..” (lat. *qui saepius abegerunt ..*), mājlopu zādzība jeb aizdzīšana tika kvalificēta jebkurā gadījumā, lai kāds būtu aizvesto dzīvnieku veids vai skaits, – kaut arī ļaundari vienmēr censtos aizvest tikai vienu vai otru no mājlopiem (lat. *unum vel alterum pecus subriperint*), viņus vienalga atzītu par īsteniem minētā nodarījuma subjektiem – “tomēr lopu zagļi / aizdzinēji ir” (lat. *tamen abigei sunt*) (D 47.14.3.2.) [5, 838].

Par mājlopu zādzību jeb aizdzīšanu neatzina bez uzraudzības atstātu vai nokļīdušu mājdzīvnieku nelikumīgu piesavināšanu – “.. ja kāds vērsi nokļīdušu vai zirgus vienatnē pamestus būtu projām aizvedis” (lat. *.. si quis bovem aberrantem vel equos in solitudine relictos abduxerit*), “[viņš] nav mājlopu zaglis / aizdzinējs” (lat. *non est abigeus*), “bet [ir] drīzāk [parasts] zaglis” (lat. *sed fur potius*) (D 47.14.1.1.) [5, 838].

Tā kā mājlopu zādzība / aizdzīšana (lat. *abigeatus*) romiešu ieskatā bija smagāks nelikumīgs nodarījums nekā parasta zādzība (lat. *furtum*), tad arī piemērojamie sodi bija visai bargi. Teritorijās, kur mājlopu aizdzīšanas netikums bija īpaši izplatīts un acīmredzot radīja izteikti jūtamus zaudējumus vietējai ekonomikai, kā arī sagādāja pastiprinātas problēmas ar sabiedriskās kārtības nodrošināšanu, mājlopu aizdzinējiem piemēroja nāvessodu: “Par mājlopu zagļu / aizdzinēju sodīšanu šādi dievišķais Hadriāns⁷ Bētikas⁸ konsilijam [savā reskriptā] ir atbildējis” (lat. *de abigeis puniendis ita divus Hadrianus consilio Baeticae rescriptis*): “Mājlopu zagļi / aizdzinēji ar vislielāko bardzību sodīti tiek” (lat. *abigei cum durissime puniuntur*), “[tos] ar zobenu notiesāt parasts” (lat. *ad gladium damnari solent*). “Sodīti tiek tomēr ar vislielāko bardzību ne visur” (lat. *puniuntur autem durissime non ubique*), “bet [tikai tur], kur biežāk [nekā citur] ir šāda veida ļauni nodarījumi / ļaundarības [izplatīti / izplatītas]” (lat. *sed ubi frequentius est id genus maleficium*) (D 47.14.1. pr.) [5, 837]. “.. Hadriāns .. sodu [no] zobena noteicis” (lat. *.. Hadrianus .. peonam .. gladii praestituerit*) (D 47.14.1.3.) [5, 838].

⁷ Hadriāns (latviski saukts arī Adriāns; lat. *Publius Aelius Hadrianus Augustus*; 76.–138. AD) – Romas imperators no 117. līdz 138. AD.

⁸ Bētika (lat. *Baetica*) – Romas Impērijas province, kas atradās mūsdienu Spānijas dienvidu daļā.

Allars Apsītis, Osvalds Joksts. Abigeatus – mājlopu zādzība jeb aizdzīšana – kā noziedzīgs nodarījums pret īpašumu romiešu tiesībās

Tāpat visai mežoniņš nāvēssods – saplosīšana arēnā – mājlopu zagļiem / aizdzinējiem draudēja gadījumos, kad dzīvnieki tika nolaupīti, izmantojot bruņotu vardarbību: “Protams, [tie], kuri ar zobenu aizved / nolaupa” (lat. *sane qui cum gladio abigunt*), “nav netaisnīgi zvēriem / bestijām [saplosīšanai] pametami” (lat. *non inique bestiis obiciuntur*) (D 47.14.1.3.) [5, 838].

Ja minēto paaugstinātās bīstamības apstākļu nebija, mājlopu zagļus / aizdzinējus mēdza sodīt, piespriežot tiem dažādus darbus: “.. citādi gan uz [piespiedu] darbu .. notiesāti tiek” (lat. *alioquin et in opus .. dantur*) (D 47.14.1. pr.) [5, 837]. Šāda veida sodi varēja nozīmēt gan verdzību antīkajā derīgo izrakteņu ieguves industrijā – raktuvju sodu (lat. *metalli peonam*) –, gan kādus citus spaidu darbus (lat. *operis*) (D 47.14.1.3.) [5, 838]. Sodī varēja būt gan beztermiņa, gan terminēti: “.. dažreiz [arī tikai] uz laiku notiesāti tiek” (lat. *.. nonnumquam temporarium dantur*) (D 47.14.1. pr.) [5, 837].

Tika pieļautas atlaides attiecībā uz sabiedrības augstāko slāņu pārstāvjiem – tie, kas bija nākuši no “godājamākas vietas” (lat. *honestiore loco*) Romas Impērijas sabiedriskajā hierarhijā bija sodāmi nevis ar iepriekšminētajiem sodiem, bet gan pazemināmi vai atceļami / izslēdzami no kārtas (lat. *aut relegandi .. aut movendi ordine*). Minētā privilēģija tomēr neattiecās uz mājlopu zagļiem / aizdzinējiem – bruņotiem laupītājiem, kas jebkurā gadījumā riskēja saņemt nāvēssodu – saplosīšanu arēnā (D 47.14.1.3.) [5, 838].

Par vainu pastipriņošu apstākli atzina mājlopu aizdzīšanu no to turēšanai paredzētajām telpām: “Viņu arī vairāk jāapvalda / jāsoda” (lat. *eum quoque plenius coercendum*), “kurš no staļļa nozadzis / aizdzinis pieradinātus liellopus” (lat. *qui a stabulo abegit domitum pecus*), “ne no meža, nedz no ganāmpulka” (lat. *non a silva nec grege*) (D 47.14.3.1.) [5, 838].

Par argumentu soda mikstināšanai uzskatīja nolaupīto dzīvnieku mazāku ekonomisko nozīmību. Cūku, kazu vai aitu aizvedējs varēja cerēt uz mazāk bargu sodu nekā tas, “kurš lielākus dzīvniekus aizved / nolaupa” (lat. *qui maiora animalia abigunt*) (D 47.14.1.2.) [5, 838].

Arī mājlopu zagļu / aizdzinēju atbalstītāju sodīšanai tika piemērotas visai nopietnas sankcijas – šādu pārkāpēju slēpēji (lat. *receptores abigeorum*) riskēja ar iespējamu deportāciju un dzīves vietas izvēles ierobežojumiem. Slēpējiem draudēja izraidīšana un aizliegums uzturēties Itālijas teritorijā (lat. *extra terram Italiam .. relegarentur*). Minētā tiesību ierobežojuma termiņš – uz desmit gadiem (lat. *decem annis*) (D 47.14.3.3.) [5, 838]. Tādējādi var secināt, ka sankcijas par mājlopu zagšanu / aizdzīšanu bija ļoti bargas.

Salīdzinājumam, ja tika pastrādāta “parasta” zādzība (lat. *furtum*)⁹, tad iespējamo sankciju mehānisms tradicionāli izpaudās kā cietušā tiesības vērsties pret vainīgo tiesā

⁹ Atšķirībā no *abigeatus* (lat.) – lopu zādzības/aizdzīšanas – ar zādzību (lat. *furtum*) saprata visādu veidu piesavināšanos un/vai izšķērdēšanu. Par zādzības objektu neatzina nekustamu lietu – zemes gabalu utt. – piesavināšanu (D 47.2.25. pr.), bet atzina tiesību apdraudēšanu attiecībā uz visu, kas bija no zemes atrauts – piemēram, izraktiem kokiem, patvarīgi paņemtiem akmeņiem, smiltīm, augsni,

Allars Apsītis, Osvalds Joksts. Abigeatus – mājlopu zādzība jeb aizdzīšana – kā noziedzīgs nodarījums pret īpašumu romiešu tiesībās

un pieprasīt kompensāciju – par *furtum manifestum* (lat.) jeb zādzību, kad zaglis pieķerts, pastrādājot noziegumu, – četrkārtīgā, par *furtum nec manifestum* (lat.) jeb zādzību, kuru pastrādājot zaglis nav pieķerts, – divkārtšā nozagtās lietas vērtības jeb nodarītā zaudējuma apmērā (I 4.1.5.) [6, 43].

Tāpat cietušais varēja zagto mantu no jebkura caur tiesu atprasīt, turklāt nebija svarīgi, vai manta atradās pie paša zagļa, zagļa mantinieka vai kāda cita prettiesiska valdītāja (I 4.6.19.) [6, 48]. Turklāt tika apgrūtināta nozagtās lietas izmantošana civiltiesiskajā apgrozībā. Tā, piemēram, sabiedrības līguma (lat. *societas*) slēgšanas un no tā izrietošās kapitālu apvienošanas gadījumā nebija atļauts prettiesiski iegūtas mantas ieguldījums – “ienākumi no zādzības vai jebkāda cita likumpārkāpuma nebūtu ieguldāmi sabiedrības kopējā mantā, jo sabiedrība attiecībā uz noziegumu ir zemiska un apkaunojoša” (D 17.2.53.) [1, 12]. Atšķirībā no vēl viena līdzīga pārkāpuma – laupīšanas (lat. *rapina*) –, kas nozīmēja svešas mantas atņemšanu – piesavināšanos ar spēka palīdzību (“nekaunīga zādzība”; sk. I. 4.2. tit.) –, zādzība (lat. *furtum*) nesaturēja vardarbības elementu [1, 7].

Savukārt apskatītā *abigeatus* – mājlopu zādzība / aizdzīšana – šādu vardarbības elementu bieži vien saturēja, ar ko cita starpā tika pamatoti bargie un nežēlīgie sodi: “.. Bet tāpēc, ka lielākoties [pie] mājlopu zādzības / aizdzīšanas arī ieroči lietoti ir” (lat. *sed quia plerumque abigei et ferro utuntur*), “ja [vainīgie] pieķerti / notverti tiks” (lat. *si deprehendentur*), “[tad] tāpēc arī smagāk sodīt viņu pastrādāto parasts” (lat. *ideo graviter et puniri eorum admissum solet*) (D 47.14.2.) [5, 838].

Vēl jāpiemin kāda procesuāla nianse: sūdzības par *abigeatus* – mājlopu zādzību / aizdzīšanu – varēja tikt iesniegtas ne vien rakstveidā, bet arī mutiski: “Dzīvnieka zādzības / aizdzīšanas apsūdzība ne tikai vienīgi ar ierakstiem” (lat. *abacti animalis accusatio non solum cum inscriptionibus*), “bet pat bez šo [formalitāšu] ievērošanas iesniegta tiek” (lat. *sed etiam sine ea observatione proponitur*) (C 9.37.1.) [4, 387].

Saistībā ar *abigeatus* – mājlopu zādzību / aizdzīšanu – romiešu tiesību normas cenšas regulēt arī ļoti specifisku, tomēr praktiskajā dzīvē iespējamu situāciju. Proti, kāds ir nozadzis / aizdzinis (lat. *abegit*) cita valdījumā (faktiskā kontrolē ar nodomu paturēt) bijušus mājlopus, kurus uzskata par saviem. Respektīvi, pastāv strīds par īpašuma tiesībām uz minētajiem dzīvniekiem un viena no iesaistītajām pusēm ir mēģinājusi šo piederības strīdu (lat. *proprietate controversiam*) atrisināt ne pārāk likumīgā – patvarīgā – ceļā.

---

dažādiem dabiskajiem augļiem utt. (D 47.2.25.2.). Tehniski zādzība varēja izpausties, piemēram, kā kāda mājā esošo lietu neatļauta paņemšana un prom aiznešana, dārzkopības vai vīnkopības kultūraugu ražas neatļauta novākšana un piesavināšana (I 4.1.3.), verga (D 47.2.14.5.) vai atsevišķa jūga lopa nozagšana (D 47.2.14.15.), audumu (D 47.2.19.4.) vai apģērba gabalu (D 47.2.14.15.) zādzība, sadzīves priekšmetu – dzeramkaisu (D 47.2.21.4.) vai citu trauku (D 47.2.19.1.) – neatļauta paņemšana, dārgmetālu (D 47.2.19.2.) vai naudas – monētu (D 47.2.19.3.) – nozagšana, pārtikas produktu – vīna – zādzība no noliktavas (D 47.2.21.6.), celtniecības materiālu – baļķu – patvarīga aiznešana un piesavināšana (D 47.2.21.9.), citam adresētas vēstules pārtveršana (D 47.2.14.17.), grāmatvedības vai citu dokumentu nozagšana (D 47.2.27. pr., 1–3) u. c. [1, 8].

Allars Apsītis, Osvalds Joksts. Abigeatus – mājlopu zādzība jeb aizdzīšana – kā noziedzīgs nodarījums pret īpašumu romiešu tiesībās

Šādā gadījumā pienācās rīkoties šādi: ja nodarījuma pastrādātājs spēja pierādīt, ka viņam nav bijis nolūka veikt pretlikumīgu mājlopu nolaupīšanu, viņš atradies pārliecībā, ka lopi ir viņa un viņš rīkojas likumīgi: “.. ja neizskatās, [ka] mājlopu zādzība / aizdzīšana iecerēta ir” (lat. *si non color abigeatus quaesitus est*), “bet [apsūdzētais] patiesi domā, [ka] no savām tiesībām izrietoši vadījies” (lat. *sed vere putavit sua iustis rationibus ductus*), tad pastrādātājs par *abigeatus* – mājlopu zādzību / aizdzīšanu – nebija vajājams, savukārt konfliktā iesaistītajām pusēm piekrita iespēja pierādīt savu taisnību tiesā: “.. uz pārbaudi civilu / civiltiesisku atlaižams ir” (lat. *ad examinationem civilem remittendus est*) (D 47.14.1.4.) [5, 838].

Jāpiezīmē, ka minētajā normā ietvertās romiešu juridiskās doktrīnas idejas ir atstājušas ļoti nozīmīgu ietekmi uz mūsdienu krimināltiesību koncepciju. Respektīvi, šeit rodami pirmsākumi domai par t. s. subjektīvo pusi – personas, kas izdarījusi nodarījumu, psihisko attieksmi pret nodarījumu, “pret pašas izdarīto darbību vai bezdarbību un nodarījuma kaitīgajām sekām” [3, 10] – kā vienu no t. s. noziedzīga nodarījuma sastāva obligātajiem elementiem, bez kura pierādāmas esamības nav iespējama saukšana pie kriminālatbildības.¹⁰ Tādēļ romiešiem varam pateikties par ideju attiecībā uz subjektīvās puses nozīmi noziedzīga nodarījuma kvalificēšanā.¹¹

Secinājumi

Abigeatus (lat.) – mājlopu zādzība jeb aizdzīšana – tika uzskatīta par bīstamāku un smagāku pārkāpumu nekā parasta zādzība (lat. *furtum*) un smagāk sodīta. Noziedzīgā nodarījuma subjekts – mājlopu zaglis / aizdzinējs (lat. *abigeus*, arī *abactor*) – kvalificējas kā pārkāpējs profesionālis, kas mājlopu zagšanas / aizdzīšanas nodarbi piekopj gluži kā mākslu vai arodu (D 47.14.1.1.).

Lai pastrādātāju atzītu par mājlopu zagli, pietika ar viena zirga vai liellopa aizvešanu. Attiecībā uz ekonomiski mazāk nozīmīgiem mājdzīvniekiem viss bija atkarīgs no aizdzīto dzīvnieku skaita. Tā desmit (vai vairāk) aitas uzskatīja par ganāmpulku un

¹⁰ Arī runājot par romiešu zādzības (lat. *furtum*) koncepciju, jānorāda, ka tā nepārprotami paredzēja: pastrādātāja apziņa un nodoms ir viens no zādzību raksturojošajiem pamatelementiem – “.. *quia furtum sine affectu furandi non committitur*” (lat.) – “.. jo nav zādzības bez nolūka nozagt” (I 4.1.7.) [1, 11].

¹¹ Jānorāda, ka romiešu tiesību avotos ir stingri proponēta arī mūsdienu krimināltiesībās pārņemtā ideja par noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas neiespējamību bez sastāva objektīvo pazīmju esamības. Respektīvi, romiešu izpratnē “.. vienīgi nodoms zādzību pastrādāt [vēl] nav zādzība” – “.. *sola cogitatio furti faciendi non facit furem*” (lat.) (D 47.2.1.1.). Ir nepieciešams, lai būtu notikušas arī attiecīgas darbības – jānotiek lietas faktiskai sagrābšanai (D 47.2.53.19.). Arī pats termins *furtum* esot cēlies no vārdiem, kas apzīmē darbību veikšanu – vārdiem “*fraus*” vai “*ferre*”, kuri nozīmējot “aiznest līdzī”, vai no grieķu vārda “{phor}”, “zaglis”, kas pats cēlies no “{pherein}” – “aiznest līdzī”, “aiznest prom”. Romiešu juristi vārda *furtum* izcelsmi saista arī ar vārdu “*furvum*”, kas nozīmējot “melns”, jo zādzība tiekot pastrādāta slepeni, aizsegā un parasti pa nakti (I 4.1.2.; D 47.2.1. pr.) [1, 11].

Allars Apsītis, Osvalds Joksts. Abigeatus – mājlopu zādzība jeb aizdzīšana – kā noziedzīgs nodarījums pret īpašumu romiešu tiesībās

to nolaupītājus atzina par mājlopu zādzību pastrādājušiem. Ja aizdzīto aitū skaits bija mazāks, vainīgie par mājlopu aizdzīvējiem nekvalificējās, bet bija pastrādājuši parastu zādzību. Cūku zādzības gadījumā šāds skaitlis bija četras vai vairākas nolaupītas cūkas (D 47.14.3. pr.).

Recidīva – atkārtoti pastrādāta nodarījuma gadījumā – mājlopu zādzība jeb aizdzīšana tika kvalificēta vienmēr, lai kāds būtu aizvesto dzīvnieku veids vai skaits (D 47.14.3.2.). Par mājlopu zādzību jeb aizdzīšanu neatzina bez uzraudzības atstātu vai noklīdušu mājdzīvnieku nelikumīgu piesavināšanu (D 47.14.1.1.). Tā kā mājlopu zādzība / aizdzīšana bija smagāks nelikumīgs nodarījums nekā parasta zādzība (lat. *furtum*), arī piemērojamie sodi bija bargāki.

Teritorijās, kur mājlopu aizdzīšanas netikums bija īpaši izplatīts, mājlopu aizdzīvējiem piemēroja nāvessodu (D 47.14.1. pr., D 47.14.1.3.). Tāpat nāvessods – nodošana plēsīgiem zvēriem saplosīšanai – draudēja gadījumos, kad mājlopi tika nolaupīti, izmantojot bruņotu vardarbību (D 47.14.1.3.). Ja šādu paaugstinātas bīstamības apstākļu nebija, mājlopu zagļus mēdza sodīt, piespriežot piespiedu darbus (D 47.14.1. pr.) – gan faktisku verdzību derīgo izrakteņu raktuvēs, gan citus spaidu darbus (D 47.14.1.3.). Sodi varēja būt gan beztermiņa, gan terminēti (D 47.14.1. pr.).

Tika pieļautas atlaides attiecībā uz sabiedrības augstāko slāņu pārstāvjiem, kas bija sodāmi ar pazemināšanu pakāpē vai izslēgšanu no kārtas. Minētā privilēģija neattiecās uz mājlopu zagļiem bruņotiem laupītājiem, kas jebkurā gadījumā bija nododami plēsīgiem zvēriem saplosīšanai (D 47.14.1.3.).

Par vainu pastiprinošu apstākli atzina mājlopu aizdzīšanu no turēšanai paredzētām telpām (D 47.14.3.1.). Savukārt par argumentu soda mīkstināšanai uzskatīja nolaupīto dzīvnieku mazāku ekonomisko nozīmību. Cūku, kazu vai aitū aizvedējs varēja cerēt uz mazāk bargu sodu nekā tas, kurš lielākus dzīvniekus nolaupa (D 47.14.1.2.). Arī mājlopu zagļu atbalstītāju sodīšanai tika piemērotas nopietnas sankcijas – pārkāpēju slēpēji riskēja ar deportāciju un dzīves vietas izvēles ierobežojumiem. Terminš – desmit gadu (D 47.14.3.3.).

Salīdzinājumam – ja tika pastrādāta “parasta” zādzība (lat. *furtum*), sankciju mehānisms izpaudās kā cietušā tiesības vērsties pret vainīgo tiesā un pieprasīt kompensāciju (I 4.1.5.). Tāpat cietušais varēja zagto mantu no jebkura caur tiesu atprasīt – nebija svarīgi, vai manta atradās pie paša zagļa, zagļa mantinieka vai kāda cita prettiesiska valdītāja (I 4.6.19.). Turklāt tika apgrūtināta nozagtās lietas izmantošana civiltiesiskajā apgrozībā (D 17.2.53.). Atšķirībā no līdzīga pārkāpuma – laupīšanas (lat. *rapina*), kas nozīmēja svešas mantas atņemšanu – piesavināšanos ar spēka palīdzību (sk. I. 4.2. tit.), – zādzība nesaturēja vardarbības elementu. Savukārt *abigeatus* – mājlopu zādzība / aizdzīšana – vardarbības elementu bieži vien saturēja, ar ko cita starpā tika pamatoti bargie un nežēlīgie sodi (D 47.14.2.).

Procesuālā ziņā sūdzības par mājlopu zādzību / aizdzīšanu varēja tikt iesniegtas ne vien rakstveidā, bet arī mutiski (C 9.37.1.). Ja nodarījuma pastrādātājs spēja pierādīt, ka viņam nav bijis nolūka veikt pretlikumīgu mājlopu nolaupīšanu, bet tas atradies pārliecībā,

ka mājlopi ir viņa un viņš rikojas likumīgi, tad pastrādātājs par mājlopu zādzību / aizdzīšanu nebija vajājams un konfliktā iesaistītajām pusēm piekrita iespēja pierādīt savu taisnību tiesā (D 47.14.1.4.). Minētajā normā ietvertās romiešu juridiskās doktrīnas idejas atstājušas nozīmīgu ietekmi uz mūsdienu krimināltiesību koncepciju. Šeit rodami pirmās domas par t. s. subjektīvo pusi – personas, kas izdarījusi nodarījumu, psihisko attieksmi pret nodarījumu – kā vienu no noziedzīga nodarījuma sastāva obligātajiem elementiem.

***Abigeatus* – Cattle Stealing or Rustling – as Criminal Offence Against Property in Roman Law**

Abstract

The article deals with the results of research performed on the primary sources of the Roman Law regarding offences against property contemporaneity criminalised in the Criminal Law (Sections 175. Theft, 176. Robbery, 179. Misappropriation) of modern-day Latvia. It describes and analyses the Roman Law legal regulation regarding *abigeatus* – the offence of cattle stealing or “rustling” which was considered as a more dangerous and serious offense than ordinary theft (*furtum*) and therefore more severely punishable. According to the information in the possession of the authors, Latvian researchers have not yet in particular studied the current theme, and the publications in the Latvian language have not been detected yet. Accordingly, the current article could provide certain contributions to the development of the national field of law, especially regarding the impact of Roman legal principles on the development of modern legal institutes incorporated in the law of the Republic of Latvia.

Keywords: *abigeatus*, cattle stealing, rustling, Roman Law.

Avoti un literatūra

1. Apsītis, A., un Joksts, O. (2013). Noziedzīgs nodarījums zādzība (*furtum*) romiešu tiesību kontekstā. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*. 1(62), 7, 8, 11, 12.
2. Berger, A. (1953, 1991). *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: The American Philosophical Society, 338.
3. Krastiņš, U. (2000). *Noziedzīgs nodarījums*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 10.
4. Krueger, P. (1906). *Corpus Iuris Civilis, Editio Stereotypia Octava, Volumen Secundum, Codex Iustinianus, Recognovit Paulus Krueger*. Berlīne: Weidmannos, 387. Iegūts no: <http://fama2.us.es/fde/ocr/2007/corpusIurisCivilisCodexIustinianus.pdf>, 417 [sk. 06.01.2021.].
5. Krueger, P., & Mommsen, T. (1928). *Iustiniani Digesta. Corpus Iuris Civilis, Editio Stereotypia Quinta Decima, Volumen Primum, Institutiones, Recognovit Paulus Krueger, Digesta, Recognovit*

Allars Apsītis, Osvalds Joksts. Abigeatus – mājlopu zādzība jeb aizdzīšana – kā noziedzīgs nodarījums pret īpašumu romiešu tiesībās

- Theodorus Mommsen, Retractavit Paulus Krueger.* Berline: Weidmannos, 837, 838. Iegūts no: <http://fama2.us.es/fde/ocr/2006/corpusIurisCivilisT1InstitutionesDigesta.pdf>, 920, 921 [sk. 06.01.2021.].
6. Krueger, P., & Mommsen, T. (1928). *Iustiniani Institutiones. Corpus Iuris Civilis, Editio Stereotypia Quinta Decima, Volumen Primum, Institutiones, Recognovit Paulus Krueger, Digesta, Recognovit Theodorus Mommsen, Retractavit Paulus Krueger.* Berline: Weidmannos, 43, 48. Iegūts no: <http://fama2.us.es/fde/ocr/2006/corpusIurisCivilisT1InstitutionesDigesta.pdf>, 66, 71. [sk. 06.01.2021.].
7. Latvijas Republika. 08.07.1998. Krimināllikums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis. 199/200.* Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums> [sk. 06.01.2021.].